

LISABONAS STRATĒGIJA

1. Lisabonas stratēģijas apskats

1.1. Definīcija

Lisabonas stratēģija, kuru Eiropas Savienības Padome pieņēma 2000.gada 23.un 24.martā, nosaka “jaunu stratēģisko mērķi Eiropas Savienībai, lai stiprinātu nodarbinātību, ekonomiskās reformas un sociālo saliedētību kā uz zināšanām balstītas ekonomikas daļu”. Stratēģijas bieži citētais mērķis ir – Eiropas Savienībai “jākļūst par konkurētspējīgāko un dinamiskāko uz zināšanām balstīto ekonomiku pasaulē, kas ir spējīga uz pastāvīgu ekonomisko kāpumu, labākām darba vietām un ciešāku sociālo saliedētību”, gadu vēlāk stratēģija tika papildināts Gēteborgas Eiropas Savienības Padomes sanāksmē par ilgtspējīgo attīstību. Tajā tika pieņemta vienošanās pievienot ekoloģisko aspektu Lisabonas procesam. Stratēģija patreiz balstās uz trim pīlāriem:

- ekonomiskā atjaunotne
- sociālā atjaunotne
- ekoloģiskā atjaunotne.

1.2 Mērķi

Lisabonas stratēģija nenosaka specifiskus ekonomikas attīstības rādītājus, taču aicina Eiropas institūcijas un dalībvalstis izskatīt pasākumus ekonomiskajām un sociālajām reformām, ar kuru palīdzību “vidējais ekonomikas kāpuma rādītājs 3% būtu reāla prognoze tuvākajiem gadiem”. Nodarbinātības jomā Lisabonas stratēģijas mērķis ir tuvināt “nodarbinātības līmeni no vidējā rādītāja 61% (šobrīd) pēc iespējas tuvāk 70% (2010.gadā), un paaugstināt sieviešu nodarbinātības līmeni no 51% līdz vairāk nekā 60% (līdz 2010.gadā). Gēteborgas Eiropas Savienības Padomes sanāksme noteica galvenos ekoloģiskos mērķus un termiņus stratēģiskajā, politiskajā un likumdošanas līmenī, ņemot vērā starptautiskos nolīgumus. Apspriede noteic četras prioritātes:

- Klimata maiņa: siltumnīcas efekta samazināšana ar acīmredzamu progresu līdz 2005.gadam un progress, sasniedzot indikācijas rādītāju 2010.gadam, kas paredz 22% elektrības ražošanu no atjaunojamiem avotiem;
- Transporta uzturēšana: pāreja no “ceļu transporta” uz citiem transporta veidiem; pieaugošo transporta apjomu, sastrēgumu, trokšņa un piesārņojuma problēmu risināšana; videi draudzīgu transporta veidu un saistītās infrastruktūras investīciju un lietošanas veicināšana (pāreja no ceļa transporta uz citiem veidiem)
- Sabiedrības veselība: reaģēt uz iedzīvotāju bažām par pārtikas drošību un kvalitāti, ķīmisko vielu lietošanu, infekcijas slimībām un to noturību pret antibiotikām
- Resursu pārvaldība: panākt, lai resursu izmantošana un atkritumu ražošana no pieauguma nebūtu saistītas.

Citas iniciatīvas, par kurām pieņemtas vienošanās Lisabonā un sekojošās Eiropas Savienības Padomēs sanāksmēs, definēja politiskos mērķus un darbības dažādās sfērās, tādās kā informācijas sabiedrības attīstība, Eiropas pētījumu sfēras dibināšana, draudzīgas vides radīšana inovatīva biznesa uzsākšanai un attīstībai un sociālās aizsardzības modernizāciju.

1.3 Metode

Lisabonas stratēģija piemēro “atvērtās koordinācijas metodes”, kura no 1990.gada tika piemērota nodarbinātības un ekonomiskās politikas jomā, arī citām sociālās politikas jomām, tādām kā informācijas sabiedrība, uzņēmējdarbības politika, pētījumi un attīstība, izglītība un apmācība, sociālās izolācijas apkarošana un sociālās nodrošināšanas aizsardzība. Šī metode nosaka valstu politiku Kopienas kontekstā, kalpo kā progresa rādītājs dažādās jomās,

piemērojot noteiktus standartus un apskatot dažādas sociālās grupas, un precizē stratēģijas un mērķus šajā kontekstā.

1.4 Izpildes kontrole

Komisija nodrošina izpildes kontroli, sniedzot “pavasara ziņojumus” Eiropas Padomei par sasniegto progresu. Šie ziņojumi atspoguļo strukturālos rādītājus, par kuriem vienojusies Padome, kuri mēra Lisabonas mērķu sasniegšanas progresu. Tajos ietverta analīze un progresa izvērtējums, ko tāpat sagatavo Komisijas dienesti. Indikatori tiek piemēroti sekojošās jomās:

- Ekonomikas sasniegumi;
- Nodarbinātība;
- Izglītība;
- Pētījumi un inovācijas;
- Ekonomiskās reformas;
- Sociālā saliedētība;
- Apkārtējā vide.

2. Sociālās politikas plāna progress

2.1 Ievads

“Sociālās politikas plāns” ir instruments, kuru ES izmanto, lai panāktu tādus mērķus kā “labākas darba vietas” un “sociālā saliedētība”, divas virsotnes no Lisabonas ekonomikas, nodarbinātības un sociālās politikas trijstūra. Tas ir ES ceļvedis Eiropas sociālā modeļa modernizācijai un uzlabošanai, investējot cilvēkos un veidojot aktīvu labklājības valsti. Tas veicina Lisabonas stratēģijas mērķus – ES ekonomiskā dinamisma stiprināšana, pilnas nodarbinātības radīšana ar kvalitatīvām darba vietām un sociālās izlīdzināšanas radīšana.

Komisijas trešais gadskārtējais progresa ziņojums par 2000.gada ES Sociālās politikas plānu parāda, ka plāna īstenošana norit noteiktajos termiņos un tas ir palīdzējis padarīt ES darba tirgu draudzīgāku strādājošiem, radot 2.5 miljonus jaunu darba vietu 2001.-2002.gadā, Taču tas rāda arī, ka ES nevar ieslīgt pašapmierinātībā un tai ir jāievēro reformu temps, ja no šī brīža līdz 2010.gadam jārada 15 miljonu jaunu darba vietu, kā to nosaka Lisabonas galotņu tikšanās.

2.2 Situācija nodarbinātības jomā

Neskatoties uz neseno ekonomikas lejupslīdi, ES darba tirgus uzrāda zināmu dzīvīgumu, radot 2.5 miljonus jaunu darba vietu 2001.un 2002.gadā. Paredzams, ka nodarbinātības attīstība turpināsies, radot aptuveni 500,000 jaunas darba vietas 2003.gadā, bet bezdarba līmenis tai pat laikā pieaugs – no 7.6% 2002.gadā līdz vidēji 7.7% 2003.gadā.

Neskatoties uz nodarbinātības rādītāju uzlabošanos, pastāv visai izplatīti trūkumi, ar kuru novēršanu nekavējoši jānodarbojas: Tie ietver:

- Vēl aizvien pastāv augsts bezdarba un ilgtermiņa bezdarba līmenis;
- Pastāvīgi zemi ir sieviešu nodarbinātības rādītāji;
- Ar vecumu saistītas atšķirības nodarbinātības rādītājos;
 - Imigranti, personas, kas pieskaitāmas etniskām minoritātēm un citām maznodrošinātām grupām, vēl aizvien saskaras ar nopietniem šķēršļiem darba tirgū;
 - Reģionālās atšķirības atsevišķās dalībvalstīs, kas ietekmē Eiropas sociālo saliedētību;
 - Reģionālo darba tirgu vājo vietu un kvalificēta darbaspēka trūkuma pastāvēšana.

Lai sasniegtu Lisabonas mērķus līdz 2010.gadam, jārada 15 miljoni jaunu darba vietu.

2.3 Sociālā situācija

Strukturālie trūkumi, kas konstatēti darba tirgū, lielā mērā ir pastāvošās nabadzības un sociālās izolācijas cēlonis. Tomēr jāņem vērā arī citi faktori, tādi kā nepieciešamo prasmju trūkums, slikts veselības stāvoklis vai invaliditāte. No otras puses, iespējams, ka darbs nespēj nodrošināt strādājošiem nepieciešamos līdzekļus, lai izbēgtu no nabadzības un sociālās izolācijas, it īpaši, ja tas ir saistīts ar zemu apmaksu, zemu kvalifikāciju, apšaubāmiem darba nosacījumiem vai nepietiekamu apmācību.

Jaunākie dati par iedzīvotāju ieņēmumiem liecina, ka 15% no ES iedzīvotājiem jeb 56 miljoni iedzīvotāju atrodas uz nabadzības sliekšņa (ieņēmumi zem 60% valsts vidējiem vienādotiem ienākumiem). Sevišķi satraucošs ir fakts, ka 9% no ES iedzīvotājiem pastāvīgi atrodas uz nabadzības sliekšņa (atrodas uz nabadzības sliekšņa vismaz divus no iepriekšējiem trijiem gadiem). Sociālā apdrošināšana ir ļoti būtiska nabadzības riska samazināšanā. Bez sociālās nodrošināšanas izmaksām zem nabadzības sliekšņa atrastos 40%. Tas vienlaicīgi norāda un ienākumu pārdalīšanas lomu un iespēju robežām.

3. Lisabonas stratēģija un vietējais līmenis

3.1 Ievads

Lisabonas un Gēteborgas prioritātes nav sasniedzamas bez aktīvas vietējā līmeņa struktūru iesaistīšanās, kuras ir atbildīgas par daudzām sfērām, kas saistītas ar šīm prioritātēm, jo īpaši, vietējā nodarbinātība, sociālā integrācija un vienādas iespējas vietējā līmenī, apkārtējā vide un informācijas sabiedrība. Zemāk apskatīti divi piemēri, kas attiecas uz

- Vietējo nodarbinātību
- Informācijas sabiedrību.

3.2 Nodarbinātības veicināšana vietējā līmenī.

Aizvien vairāk apzinoties vietējā līmeņa struktūru nozīmi un to darbības pieaugošo attīstību nodarbinātības sfērā dalībvalstīs, Komisija ir 2000.gada 7.aprīlī ir izdevusi paziņojumu Padomei, Eiropas parlamentam, Ekonomikas un sociālajai komisijai un Reģionu komisijai (COM (2002) 196 final) – *Nodarbinātības veicināšana vietējā līmenī. Eiropas nodarbinātības stratēģijas lokālā dimensija*. Šajā dokumentā ietverts aicinājums pievērst lielāku uzmanību iespējām, kuras piedāvā nodarbinātības veicināšana vietējā līmenī. Kaut arī vietējām varas iestādēm nav pilnvaru noteikt nodarbinātības politiku, valstu valdības uzskata, ka tās ir organiski iesaistītas aktīvā darba tirgus pasākumu attīstībā un īstenošanā. Kā demokrātiski ievēlētas valdības pirmajam, tuvākajam cilvēkiem un vietējai ekonomikai, līmenim vietējās varas iestādēm acīmredzami ir būtiska loma partnerattiecību attīstībā, veicinot nodarbinātību un vietējos sabiedriskos un privātos sabiedriskās dzīves dalībniekus. Pie tam, vietējās varas iestādēm ir pilnvaras daudzās sfērās, kuras ir potenciāli jaunu darba vietu avoti, tāpēc to darbība nosaka ievērojamu daļu vietējā darba tirgus. Apkopojot, var teikt, ka vietējam un reģionālajam līmenim var būt nozīmīga loma Lisabonas procesā, attīstot un ieviešot vietējās nodarbinātības stratēģijas un plānus, kuru rezultātā tiek radītas jaunas darba vietas vietējā darba tirgū.

3.3 E-pārvalde vietējā līmenī

Darbības plāns *eEiropa 2005*: informācijas sabiedrības veidošanu sekmē *eEiropa 2002* darbības plāns, pieņemts Feiras Eiropas Padomē 2000.gada jūnijā. *eEiropa* ir daļa no Lisabonas stratēģijas, kas līdz 2010.gadam paredz padarīt Eiropas Savienību par konkurētspējīgāko un dinamiskāko uz zināšanām balstīto ekonomiku ar uzlabotu nodarbinātību un sociālo saliedētību.

eEiropa darbības plāns balstās uz divu veidu pasākumu grupām, kuras papildina viena otru un veido vienotu ciklu. Pirmā pasākumu grupa ietver pakalpojumus, iekārtas un saturisko daļu, aptverot tiešsaistes sabiedriskos pakalpojumus un e-biznesu, otrā pasākumu grupā ietilpst plašas infrastruktūras izveidošana un drošības pasākumi.

eEiropa 2005 mērķus iespējams apkopot sekojoši: 2005.gadā Eiropai jābūt nodrošinātai ar

- moderniem tiešsaistes sabiedriskajiem pakalpojumiem
 - e-pārvalde
 - e-apmācības pasākumi
 - e-veselības aprūpes pasākumi
- dinamisku e-biznesa vidi

un, lai tas būtu sasniedzams,

- plaši pieejamiem interneta pakalpojumiem par konkurētspējīgām cenām
- ar drošu informācijas infrastruktūru.

E-pārvaldei kā sasniegumu rādītāju pamatu dalībvalstīs var norādīt sekojošus divus rādītājus:

- galveno sabiedrisko pakalpojumu īpatsvars procentos, kuri ir pieejami tiešsaistes (on-line) režīmā
- tiešsaistes sabiedrisko pakalpojumu izmantošana.

Lai šie rādītāji būtu operacionāli, dalībvalstīs ir vienojušās par kopēju sarakstu, kas sastāv no 20 galvenajiem sabiedriskajiem pakalpojumiem, 12 domāti pilsoņiem, 8 – uzņēmējiem. Šo pakalpojumu tiešsaistes režīma nodrošināšanu iespējams novērtēt, izmantojot četru posmu sistēmu:

1. informācijas iesniegšana tiešsaistes režīmā
2. vienpusēja mijiedarbe
3. divpusēja mijiedarbe
4. visas transakcijas tiešsaistes režīmā, ieskaitot piegādi un samaksu.

Sabiedriskie pakalpojumi pilsoņiem, kas ietverti e-pārvaldes darba plānā, ir sekojoši:

- ienākuma nodoklis: deklarācija, paziņojums par nodokļa lieluma noteikšanu
- nodarbinātības biroju pakalpojumi darba meklēšanā
- sociālās apdrošināšanas iemaksas (3 no sekojošiem četriem)
 - bezdarbnieka pabalsts
 - bērna pabalsts
 - medicīniskie izdevumi
 - studentu pabalsti
- personas dokumenti (pase un vadītāja apliecība)
- automašīnas reģistrācija (jaunas, lietotas un importētas mašīnas)
- iesniegums par celtniecības atļaujas saņemšanu
- paziņojums policijai (piemēram, zādzības gadījumā)
- publiskās bibliotēkas (katalogu un meklēšanas instrumentu pieejamību)
- apliecības (dzimšanas apliecības, laulību apliecības): pieprasījums un piegāde
- uzņemšana augstskolā/universitātē

- paziņojums par pārceļšanos (adrese maiņa)
 - ar veselības aprūpi saistītie pakalpojumi (piemēram, pieraksts ārstniecības iestādē)
- Sabiedriskie pakalpojumi uzņēmējiem, kas ietverti e-pārvaldes darba plānā, ir sekojoši:
- sociālās iemaksas darbiniekiem
 - uzņēmumu nodokļi: deklarācijas, paziņojumi
 - PVN: deklarācijas, paziņojumi
 - jaunas uzņēmējdarbības dibināšana
 - datu iesniegšana statistikas birojiem
 - muitas deklarācijas
 - ar apkārtējās vides aizsardzību saistīto atļauju saņemšana
 - oficiālie iepirkumi.

Vietējās varas iestādes nodrošina būtisku skaitu no augstāk minētajiem pakalpojumiem gan pilsoņiem, gan uzņēmējiem. Latvijas sasniegumi kā jaunai dalībvalstij Eiropas 2005 darbības plānā būs atkarīgi no vietējās varas iestāžu spējas ieviest e-pārvaldes pakalpojumus.

4. Secinājumi – Lisabonas mērķu sasniegšana ar strukturālajiem fondiem

2002.-2006.gada plānošanas periodā, izlīdzināšanas politikai un strukturālajiem fondiem būs liela nozīme, tieša un netieša, Lisabonas stratēģijā un tās precizējumos minēto sfēru attīstībā:

- Konkurētspējas nostiprināšana un ekonomiskās reformas
- Nodarbinātība
- Sociālā integrācija un vienādas iespējas
- Izglītība un apmācība
- Pētījumi, informācija un informācijas sabiedrība
- Apkārtējā vide un pastāvīga attīstība.

Augstāk minētās sfēras attiecināmas uz pasākumiem, kas ir piemēroti četriem strukturālajiem fondiem un Izlīdzināšanas fondam. To finansējums ir saistīts ar tā saucamajiem "horizontālajiem jautājumiem", kurus Eiropas Komisija stingri iesaka iekļaut reģionālās attīstības programmās.

Ņemot vērā izdevumus, kas saistīti ar Lisabonas mērķiem, gandrīz 90% no strukturālo fondu galvenajām programmām, kas sastāda aptuveni 166 miljards eiro, uzskatāmas tieši saistītām ar Lisabonas un Gēteborgas mērķu sasniegšanu. Bez tam, var uzskatīt, ka tam atbilst arī Kopienas iniciatīvas programmas, Izlīdzināšanas fonds un Pirmsiestāšanās atbalsta finansu instrumenti – kopā vēl 51 miljards eiro.